

Jonathan Hill

Co zawdzięczamy chrześcijaństwu?

przełożył Paweł Borkowski

Instytut Wydawniczy PAX
Warszawa

Co zawdzięczamy chrześcijaństwu?

Tytuł oryginału
What Has Christianity Ever Done for Us?

© Jonathan Hill

© Lion Hudson 2005

© Copyright for the Polish translation
by Paweł Borkowski

© Copyright for the Polish edition by
Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2006

Redakcja
Marta Szafrńska-Brandt

Redakcja techniczna
Ewa Dębicka-Szmagier

Projekt okładki
Beata Kulesza-Damaziak

Ilustracje
Archiwum

Indeks
Paweł Borkowski

Korekta
Zespół

ISBN 978-83-211-1754-6

INSTYTUT WYDAWNICZY PAX, WARSZAWA 2007
00-390 Warszawa, ul. Wybrzeże Kościuszkowskie 21a
e-mail: iwpax@inco-veritas.pl
księgarnia: <http://sklep.iwpax.com.pl>

Wydanie I. Ark. druk. 17,5/16 + 1,75/16 wkł. ilustr.
Skład i łamanie: DARTTEXT, Warszawa
Druk i oprawa: Drukarnia Wydawnicza im. W.L. Anczyca SA
30-011 Kraków, ul. Wrocławska 53

Wprowadzenie

Dlaczego używamy korka do zamykania butelek z winem? Skąd wzięła się kopuła Tadż Mahal? Co dwuipółmetrowy olbrzym, który spędza czas na zginaniu żelaznych sztab, ma wspólnego z darmową oświatą dla wszystkich? Kto wymyślił limeryk? Gdzie powstała notacja muzyczna? Czemu pierwsze w pełni piśmienne społeczeństwo na świecie nie istniało w Europie, Azji ani Ameryce Północnej? I jak należy się zachowywać podczas korzystania z łaźni publicznej?

To tylko kilka z pytań, na które odpowiemy w tej książce. Wszystkie odpowiedzi wiążą się z chrześcijaństwem i znamieniem, którym naznaczyło ono nasze dziedzictwo kulturowe. Chrześcijaństwo wywarło ogromny wpływ na każdą stronę życia Zachodu – na to, co pijemy i jak mówimy, w jaki sposób piszemy i określamy pory roku. Pozostaje to prawdą nawet pomimo tego, że obecnie chrześcijaństwo na Zachodzie zmaga się z trudnościami. My wszyscy, czy o tym wiemy czy nie, jesteśmy spadkobiercami chrześcijańskiej przeszłości.

W tej książce zastanowimy się nad niektórymi aspektami wkładu, który chrześcijaństwo wniosło w świat. Dzisiaj jest ono największą religią, wyznawaną przez mniej więcej jedną trzecią część ludzkości. Rozszerzyło się poza swoje dawne centra w Europie i na Bliskim Wschodzie tak, że objęło Amerykę Północną i Południową, Azję, Afrykę Środkową i obszar Pacyfiku. Jakkol-

wiek by je oceniać, chrześcijaństwo stanowi znaczący element współczesnej kultury. Odegrało też jednak ważną rolę w przeszłości. Bez chrześcijaństwa dzisiejszy świat byłby bardzo odmienny pod wieloma względami, oczywiście nie tylko tymi „religijnymi”.

Wielu ludzi zgodziłoby się z twierdzeniem, że chrześcijaństwo popełniło liczne błędy. Przykładowo, to chrześcijanie zaangażowali się w krucjaty – średniowieczne wyprawy wojenne przeciwko muzułmanom. W roku 1996, dziewięćset lat po rozpoczęciu pierwszej krucjaty, tysiące chrześcijan wyznań protestanckich wzięło udział w marszu pojednania – przebiegającym po trasie wypraw krzyżowych – żeby przeprosić kraje Bliskiego Wschodu, które niegdyś padły ofiarą tych najazdów. Cztery lata później papież Jan Paweł II także wystosował oficjalne przeprosiny ze strony Kościoła rzymskokatolickiego; nawoływał wówczas: „Winniśmy wyznać, że jako chrześcijanie ponosimy odpowiedzialność za zło występujące dzisiaj”¹. Być może te akty skruchy nadeszły trochę za późno, ale bynajmniej nie straciły przez to na szczerości. Z pewnością dzisiaj chrześcijanie pierwsi gotowi są uznać, że w przeszłości Kościół postępował źle, i pierwsi skłonni są potępić nie tylko krucjaty, lecz także nadużycia hiszpańskiej inkwizycji, polowania na czarownice i tak dalej. Jak zobaczymy w tej książce, w obrębie chrześcijaństwa zawsze podnosiły się głosy sprzeciwu, ilekroć Kościół wykazywał nadmierną gorliwość.

Skupimy się jednak na pozytywnej spuściźnie chrześcijaństwa – na tym, co zrobiło ono dobrego. Jaki dług wdzięczności mamy wobec dawnych chrześcijan, niezależnie od tego, czy sami jesteśmy chrześcijanami? Ta książka nie została obmyślona jako obrona chrześcijaństwa. Nie staram się więc na przykład wykazać prawdziwości chrześcijaństwa i nie noszę się z ukrytymi

¹ Jan Paweł II, *Przebaczamy i prosimy o przebaczenie*. Homilia wygłoszona w bazylice św. Piotra w Dniu Przebaczenia, 12 marca 2000 r., 4, „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, 2000, nr 6, s. 42 (wszystkie przypisy pochodzą od tłumacza).

zamiarami. Celem tej książki jest po prostu obiektywne przyjrzenie się wybranym elementom pozytywnego wkładu, który chrześcijaństwo wniosło w świat w ciągu ponad dwóch tysięcy lat.

W pierwszym rozdziale zobaczymy, jak bardzo chrześcijaństwo wrosło w kulturę Zachodu, a także jak oddziało w innych rejonach świata. W szczególności religia ta wywarła głęboki wpływ na sposób, w jaki mówimy, piszemy i czytamy oraz oznaczamy upływ czasu.

W rozdziale drugim omówimy niektóre z najbardziej widocznych efektów wielowiekowego wpływu chrześcijaństwa na kulturę – sztuki plastyczne, muzykę i literaturę. Chrześcijaństwo stało się inspiracją dla części najwspanialszych i najsłynniejszych dzieł sztuki, które powstały w ciągu ostatnich dwóch tysięcy lat, i to nie tylko dzieł otwarcie religijnych. Przekonamy się, jak chrześcijaństwo wyraża się w mitach – opowieściach, które w gruncie rzeczy dotyczą każdego – i czerpie z tego dużą część swojej siły.

Temat ten zostanie rozwinięty w rozdziale trzecim, w którym omówimy chrześcijańskie postawy wobec otaczającego nas świata. Chrześcijaństwo to nie tylko mityczne opowieści, ale i mityczne miejsca, dlatego sprawdzimy, jak wiąże się ono z krajobrazem. Nie ogranicza się do interpretowania krajobrazu, lecz także go zmienia, my zaś przyjrzymy się jednemu z najbardziej imponujących chrześcijańskich osiągnięć, mianowicie architekturze sakralnej.

Następnie zobaczymy, jak chrześcijaństwo wpłynęło na nasz sposób myślenia. W rozdziale czwartym zbadamy, w jaki sposób religia upowszechniła wykształcenie; dzięki niej powstały i pierwsze uniwersytety, i pierwsze w pełni piśmienne społeczeństwo. W rozdziale piątym skupimy się na tym, co chrześcijaństwo wniosło do rozumienia ludzi i świata – zarówno jednostek, jak i grup ludzkich – oraz do rozwoju nauki. Dzisiaj przeważnie sądzimy, że nauki szczegółowe i religia z istoty się sobie przeciwstawiają, ale do tego doszło dopiero w czasach nowożytnych, i to stosunkowo niedawno.

Wiele osób kojarzy religię przede wszystkim z nauką o dobrym życiu – i tym właśnie tematem zajmiemy się w kolejnych dwóch rozdziałach. W rozdziale szóstym ukażemy jeden z głównych problemów, które filozofowie i inni myśliciele podejmowali w ciągu wieków – dotyczący tego, co naprawdę znaczy prowadzić dobre życie – oraz zreferujemy pewne jego chrześcijańskie rozwiązania. Postacie takie jak Franciszek z Asyżu, Tomasz z Akwinu czy sam Jezus prowadziły życie w interesującym i pociągającym stylu, który wciąż przynosi inspirację. Niektóre aspekty tej inspiracji pojawią się w rozdziale siódmym, gdzie przyjrzymy się pewnym praktycznym dokonaniom chrześcijan, którymi starali się oni ulepszać świat, kiedy zaistnieli w polityce – i jako władcy, i jako przeciwnicy władzy.

Co chrześcijaństwo może uczynić w przyszłości? To jest temat ostatniego rozdziału, w którym pokrótce rozważymy obecne położenie tej religii oraz zastanowimy się nad jej możliwościami w nadchodzących latach.